Educația prin şi pentru valori

Sorin **CRISTEA**

Universitatea Bucureşti

Educația pentru valori poate fi identificată la nivelul interacțiunii dintre *finalitățile* şi *conținuturile* activității de *formare-dezvoltare* permanentă a personalității umane. *Finalitățile* constituie orientările valorice ale educației angajate la nivel de sistem şi de proces ca expresie a dimensiunii *subiective* a activităților umane, fiind proiectate în sens *formativ* pe termen lung, mediu şi scurt. *Conținuturile*, dezvoltate conform finalităților, concentrează valorile generale care reflectă necesitățile pedagogice, bio-psiho-socio-culturale, proprii oricărei personalități umane: *Binele – Adevărul – Utilitatea – Frumosul – Sănătatea*. *Educația* este realizată în orice context ***prin*** aceste *valori* de maximă generalitate, fiind proiectată special ***pentru*** atingerea acestor *valori* prin intermediul *finalităților* care asigură dimensiunea teleologică şi axiologică a educației.

Valorile în educație definesc dimensiunea fundamentală a finalităților sistemului şi procesului de învățământ care asigură substanța axiologică a conținuturilor generale ale activității de formare-dezvoltare a personalității umane. Angajează unitatea dintre *valorile pedagogice* care exprimă necesitățile *bio-psiho-socio-culturale* ale personalității şi *conținuturile generale* ale educației care intervin, în mod obiectiv, în orice activitate cu finalitate formativă. Constituie criteriul prioritar de definire a conținuturilor generale reflectate şi particularizate în orice context şcolar şi extraşcolar la nivel de: *educație morală* (vezi valoarea *Binelui*); *educație intelectuală* (vezi valoarea *Adevărului*), *educație aplicativă* (vezi valoarea *Utilității*), *educație estetică* (vezi valoarea *Frumosului*), educația psihofizică (vezi valorile *Sănătății* psihice şi fizice).

Dimensiunea istorică a valorilor educației "este inseparabilă de experiența *Sacrului*", integrată în procesul complex de formare morală a omului. *Credința*, ca valoare a educației, reprezintă o formă particulară de manifestare a *Binelui* moral, cu conținuturi multiple, în evoluție continuă, condiționate istoric şi social. Va fi completată de alte *valori – adevărul* intelectual/ştiințific şi *frumosul* estetic – considerate superioare față de "abordările utilitariste şi hedoniste ale educației" (vezi Olivier Reboul, *Les valeurs de l'éducation*, PUF, Paris, 1992).

Perspectiva filozofică permite evidențierea unor repere de evoluție istorică a *valorilor*. Avem în vedere: 1) tipologia şi funcțiile valorilor: a) teoretice (funcție de semnificare); b) etice (funcție de apreciere a unei acțiuni) c) estetice (funcție de creație) – vezi Kant şi neokantienii; 2) natura valorilor: a) valoarea ca obiect ideal (vezi Scheller); b) valoarea "valabilă în sine", dar condiționată de subiect şi de situații concret-istorice (vezi Hartman) – vezi Ioan N. Roşca, *Introducere în axiologie. O abordare istorică şi sistematică*, Editura "România de Mîine", Bucureşti, 2002.

În consecință, "valorile superioare" ale educației – *binele*, *adevărul*, *frumosul* – vor fi completate de cele care vizează *utilitatea* adevărului şi *sănătatea* psihică şi fizică a omului. *Societatea modernă* a marcat afirmarea tehnologiilor şi a sportului şi dezvoltarea lor în sens larg, cultural, cu consecințe pedagogice directe şi indirecte. *Ierarhia valorilor* este radicalizată în *societatea postmodernă.* Aceasta reduce distanța dintre *valorile raportate la viața reală (binele* moral*, adevărul* ştiințific*, eficiența* tehnologiei sau *utilitatea* ştiinței aplicate) şi valorile raportate la viața imaginară *(*valorile religiei, artei, jocului*).* Structurarea lor urmează logica

marilor domenii ale cunoaşterii umane: morale, estetice, ştiinţifice, tehnologice, religioase, economice, politice, juridice, comunitare. Dezvoltate în sensul unor noi tendinţe sau mişcări culturale: *globalismul, localismul, feminismul, interculturalitatea, pluriculturalitatea.* Cu efecte pedagogice resimţite la nivelul *curriculumului* şcolar regîndit în termeni de centralizare-descentralizare, interdisciplinaritate-pluridisciplinaritate, dar şi de transdisciplinaritate. Cu accente formative orientate spre o nouă calitate a gîndirii critice, sensibilităţii active, deciziei şi comunicării eficiente etc. (vezi Johan Stephenson; Lorraine Ling; Eva Burman; Maxine Cooper (edit. By), *Values in Education,* Routledge, London and New York, 1998. *Dimensiunea axiomatică a valorilor în educaţie* este prezentă la nivelul Fundamentelor Pedagogiei. Fiind susţinută în plan filozofic, sociologic şi psihologic prin cercetările întreprinse de ştiinţele educaţiei dezvoltate pe o astfel de bază interdisciplinară (vezi Sorin Cristea, *Fundamentele ştiinţelor educaţiei. Teoria generală a educaţiei,* Grupul Editorial Litera. Litera Internaţional, Chişinău, Bucureşti, 2003, p. 22).

Filozofia educaţiei *analizează axiomatica valorilor care asigură interdependenţa dintre dimensiunea obiectivă a educaţiei (funcţiile generale ale educaţiei) şi dimensiunea subiectivă a educaţiei (finalităţile educaţiei).*

Sociologia educaţiei analizează axiomatica valorilor care asigură interdependenţa dintre calitatea conţinuturilor educaţiei (determinate de finalităţile educaţiei) şi calitatea dezvoltării sociale.

Psihologia educaţiei analizează axiomatica valorilor care asigură interdependenţa dintre calitatea instruirii (determinată de obiectivele psihologice ale educaţiei) şi calitatea dezvoltării personalităţii umane (exprimată prin efectele învăţării acumulate pe termen mediu şi lung).

În orice activitate, valorile concentrate la nivelul corelaţiei dintre *finalităţi* şi *conţinuturi* generale constituie "un criteriu ultim de apreciere a educaţiei". Iar "ierarhizarea valorilor furnizează practicilor pedagogice criterii consistente de justificare" *(Dictionnaire encyclopédique de l'education et de la formation,* Editions Nathan, Paris, 1998, p. 1080). De aceea "ideea de valoare este în centrul oricărei reflecţii asupra educaţiei. Constituind nucleul conceptului de educaţie fixat la nivelul finalităţilor şi al conţinuturilor generale ale educaţiei. Dar şi deschiderea spre o practică pedagogică şi socială în continuă expansiune. Caracterizată prin tensiunea existentă între dimensiunea *normativă* a finalităţilor macrostructurale şi "accepţia relativă" a conţinuturilor particularizate prin diferite discipline de învăţămînt (determinate pedagogic în funcţie de finalităţile microstructurale). "Tensiune care este în centrul problematicii contemporane a educaţiei", rezolvabilă prin implicarea paradigmei *curriculumului* în proiectarea planului de învăţămînt, a programelor şi *manualelor şcolare* etc.

În această accepţie, valorile educaţiei constituie o componentă de bază a *curriculumului* înţeles ca proces şi ca produs, ca tip superior de proiectare globală a educaţiei, adaptabilă la un context social deschis (spre o multitudine de activităţi de tip formal şi nonformal, dar şi de influenţe de tip informal.

Proiectarea finalităţilor în perspectiva valorilor educaţiei reprezintă o miză proprie paradigmei *curriculumului* care se bazează pe delimitarea valorilor pedagogice de "ideologiile care vehiculează o imagine a societăţii avînd doar rolul de a legitima anumite practici" (Gerard Fourez, *Eduquer. Ecoles, Ethiques, Sociétés,* p.161). Valorile depăşesc ideologiile în cadrul

finalităților care definesc orientările educației la nivelul unității dintre resursele psihologice interne şi cerințele sociale externe.

Construcțiile instituționale, dar şi proiectele pedagogice individuale şi colective, vor respecta *logica celor două categorii de resurse/cerințe.* Este originea unei valori postmoderne, *pluralismul* – "o invenție socio-culturală care nu înseamnă a accepta orice". Este o valoare deschisă care stimulează apariția de "şcoli pluraliste", dezvoltate între modele şi poluri *elitiste* sau *egalitare,* care pun accent pe *selecție* sau pe *integrare,* pe *excelență* sau pe *justiție* socială etc.

Valorile educației promovate în şcoli ridică probleme de ordin metodologic şi epistemologic. În plan *metodologic,* "prezența valorilor în şcoală este relevată cu ocazia opțiunilor care traduc o judecată a actorilor (profesori, elevi) sau a structurilor instituționale asupra a ceea ce este preferabil sau dezirabil" pentru îndeplinirea obiectivelor propuse. În plan *epistemologic*, beneficiind de progresele ştiințelor educației, în şcoala important este de "a ajunge la conceptualizarea esenței valorii" (Jean Houssaye*, Les valeurs a l'école,* PUF, Paris, 1992).

Tendința de diversificare a valorilor rezultă din conştientizarea importanței tuturor necesităților pedagogice, nu numai a celor dependente de "homo faber" (utilitarismul – educația aplicată) şi de "homo cogitans" (adevărul – educația intelectuală; frumosul – educația estetică). La fel de importante devin şi valorile şi conținuturile care vizează educația fizică, educația sentimentelor, educația civică, educația pentru cercetare, educația religioasă, educația comunitară. În paralel, trebuie compensată tendința de relativizare a valorilor prin integrarea acestora în teme axiologice dominante pentru proiectarea educației: 1) progresul – "care irigă toate conceptele pedagogiei"; 2) cultura – care fixează statutul normativ al şcolii (factor de cultură şi civilizație); 3) finalitățile – care definesc direcțiile de dezvoltare macro şi microstructurală a educației, a practicilor şcolare şi extraşcolare; 4) comportamentele – care exprimă latura psihologică a obiectivelor (finalităților microstructurale), realizabile prin diferite performanțe; 5) instituțiile – care domină educația modernă şi postmodernă (vezi sistemul de învățământ privit în sens larg – şcoala deschisă spre toți agenții sociali, spre familie şi comunitate locală).

Summary

The current issue of the journal focuses on Education through and for Values. The Educational system functions based on some values and by promoting values. Education wishes to create, at all levels, personalities that aren't only benefiting from values but produce values as well.

It is a starting point for the importance we should when selecting values we want to educate in the young generation, as well as to the teacher training that would later on lead to the axiological development of the students.

Education is a pluridimensional value, that is why we have approached this issue through various perspectives:

- explaining the definition of Education through and for values; conceptual delimitations and structuring the values;
- values in the transition epoch; changing the values in the society;
- family values through the prism of folk arts and developing the axiological orientation in students;
- the relationship between the school-church-community;
- promoting values through mass-media; the ethical quality of the audio-visual programs.

We have also given some space to issues of a great interest to teachers, and here are the articles with a practical value: computer-assisted learning in mathematics classes, algorithimisation – as a method for problem solving during the chemistry classes, developing critical thinking through working on a written document, the importance of a question for developing independent thinking, discussion evaluation and discussion as an evaluation instrument etc.

Aşteptăm ca de obicei articolele dumneavoastră, care nu trebuie să depăşească opt pagini, dactilografiate la două rînduri.
Redacția nu recenzează şi nu restituie materialele nepublicate.
Responsabilitatea pentru corectitudinea şi veridicitatea conținutului materialelor prezentate revine semnatarilor.
Punctul de vedere al autorilor nu coincide neapărat cu cel al redacției.